

BOLALAR NUTQINI O'STIRISHDA TURLI O'YIN (O'YINCHOQLAR) VA METODIKALARDAN FOYDALANISH

Abdulaxatova Nilufar Jumabayevna

Farg'ona viloyati, Marg'ilon Pedagogika kolleji o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Bu maqola bolalarga nutqini o'stirishda o'yinlar va metodikalar bilan qiziqarli, amaliy usullar haqida ma'lumot beradi. Maqola o'z ichiga qanday metodikalar va o'yinlar orqali til ko'nikmalarini rivojlantirish mumkinligini o'rganishni maqsad qilgan. Maqola, nutqni o'stirishni amaliy va qiziqarli qilish uchun qanday metodikalar va o'yinlardan foydalanishning bolalar uchun foydali bo'lishini ta'kidlaydi. Ular bolalarning lug'atlarini kengaytirish, gapirish va fikrlashlarini o'rganish, tarbiyalanish va amaliy qobiliyatlarini rivojlantirishda yordam berish uchun idealdir.

Maqola bolalarni nutqini o'stirishda o'yinlar va metodikalar orqali qiziqishga chaqiradi va ularni o'rganish jarayonida motivatsiyalashga yordam beradi. Shuningdek, bolalarning o'rganish jarayonini ko'proq ilgari his qilishlariga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Tarbiyalanuvchi, metodika, o'yinchoq, qo'g'irchoq, tarbiya, ta'lim, ertak,

KIRISH

Bola nutqining paydo bo'lishi va rivojlanishini o'rganish nafaqat psixologiya nuqtai nazaridan dolzarb, balki shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Nutq kommunikativ faoliyat tarkibidagi tarkibiy element, bu esa o'z navbatida bolaning bilish faoliyatini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aloqa va nutq orqali bola insoniyatning ijtimoiy-tarixiy tajribasi xazinasidan ma'lumot olishni o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi og'zaki monologik nutqni rivojlantirish maktabda muvaffaqiyatli o'qitish uchun asos yaratadi. Maktabgacha yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirish uchun asosiy o'yin vazifalaridan biri bu bolaning so'zlarini boyitish, tushunchalarni o'zlashtirishda, ishlatilgan so'zlarning polisemiyasini va ularning semantik soylarini tushunishda.

O'yin bolani har tomonlama har jihatdan to'g'ri tarbiyalashga qaratilgan faoliyatdir. O'yin insonni barkamol avlod sifatida rivojlantiradi. O'yinchoq bu narsaning o'ziga xos predmeti bo'lib, bolani maqsadini bilib oladi va shu maqsadga yo'naltirishga ko'maklashadi. Ko'pgina tadqiqodchi olimlar shuni isbotladiki, o'yinchoqlar orqali bolalar kelajakda o'zlari duch keladigan vaziyatlarga tushadi va ulardan qanday vaziyatlardan chiqishga o'rgatadi. Bola o'yinchoqlar bilan tanishish, o'ynash orqali ular atrof-olam bilan tanishadi. Bolalar o'zlari orasida bo'ladigan munosabatlari, bir-birlariga muomila madaniyatlari, o'zlari orasida xuddi kattalardek gaplashishlarini xoxlashadi. O'yinchoqlar orqali bola sizga, atrofdagilarga nima

demoqchiligini tushuntira oladi. Ular o`yinchoqlar orqali borliq haqidagi bilimlarini boyitishadi.

ASOSIY QISM

Nutqni o`stirish, bolalarning til ko`nikmalarini rivojlantirishning juda muhim qismi hisoblanadi. Bu jarayonni qiziqarli, o`yinlar va metodikalar orqali amalga oshirish bolalar uchun qiziq va oson bo`lishini ta`minlaydi. Endi, biz bir nechta o`yin va metodikadan foydalanishni ko`rib chiqaylik.

Birinchi o`yin - "So`z Qovushmalari": Bu o`yinda bolalar guruhda yig`ilganlarida belgilangan so`zni qo`yish va uning qovushmalarini topishga harakat qilishadi. Misol uchun, agar "kitob" so`zi bo`lsa, bolalar "k", "i", "t", "o", "b" harflarini topishga urinishadi. Bu o`yin bolalarning so`zlar bilan o`zaro bog`lanishini kuchaytiradi va ularning lug`atlarini kengaytiradi.

Keyingi metodika - "Gapirish Ketma-ketligi": Bu o`yin orqali bolalar ko`plab maqollar yaratish va ularni gapirishda ishtirok etishadi. Birinchi bola bir so`z yoki gapni boshlashi mumkin, keyin har bir bola qo`shimcha so`z yoki gap qo`shadi. Ular maqola yoki gapni so`z va gap ketma-ketligida qo`llaydi va bir-biriga bog`liq gaplar yaratishga harakat qilishadi.

Yana bir o`yin - "Savol Javob": Bu o`yinda bolalar o`rtasida savol-javob o`ynaladi. Tarbiyachi bir mavzu bo`yicha savol beradi va bolalar unga javob topishga harakat qilishadi. Bu o`yin bolalarning fikrlarini ifodalash va ko`nikmalarni mustahkamlash uchun juda foydali bo`ladi.

Metodika - "Dramatizatsiya": Bu metodika orqali bolalar belgilangan senariy asosida dramatizatsiya o`ynashadi. Bu, ularning nutqni amalda qo`llashiga va tarbiyalanishiga yordam beradi. Masalan, ular bir hikoyani dramatik holatda namoyish etishadi yoki qahramonlarning o`zi bo`lishadi va gaplashadi.

Bu o`yinlar va metodikalar bolalarning nutqni o`stirish va til ko`nikmalarini rivojlantirishda yaxshi natijalar beradi. Har bir o`yin va metodika bolalarning qiziqishini tortadi va ularni o`rganish jarayonida ehtiyotkor qiladi.

Buyuk rus olimi A. M. Gorkiy "O`yinchoq, avvalambor bolani hayratda qoldiradi va bu tuyg`u tushunishning boshlanishidir". O`yinchoq bolani atrof-muhit bilan tanishtiradi, ularni o`rgatadi, taassurotlarini mustahkamlaydi va muloqotga bo`lgan ehtiyojni qondiradi.

O`yinchoq bola tug`ilganidan to 3 yoshigacha bo`lgan davrda katta ahamiyatga ega. Chunki ular o`ynash davomida o`zlarini rag`batlantiradi, o`yin tashkil etish qonun-qoidalarini o`rganadi: qo`g`irchoq bilan ular ona va qiz bo`lib o`ynashsa, raketa yoki mashina, samolyot bilan ular haydovchi rolini o`ynashga kirishib ketadi. O`yinchoqlar orqali o`yin qay tarzda ketayotganini va nima maqsad borligini tushuntira oladi. Bola ota-onaga ichidagi his tuyg`ularini o`yin orqali yetkazib beradi. Bola o`yin mazmuni o`yinchoqqa bog`liqligini bilib, uning ijodiy faoliyatini shakllantiradi. Bola o`yinchoq

o`ynash orqali o`zini dunyosini shakllantirib, yangi g`oyalari bilan o`rtoqlashadi va biz shu g`oyalarni rivojlanishiga yordam berishimiz kerak. O`yinchoqlar bolalar uchun eng kuchli tarbiyaviy ta`sirga ega, chunki hamma narsalar xilma-xilligi bilan tasvirlanadi. Hayvonlar, o`simliklar, transportlar, turli xil asbob-anjomlar, har xil shakllar, hattoki, inson o`zi ham qo`g`irchoqlar sifatida o`yinchoqqa aytantirilgan. O`yinchoqlar bola hayotida ilk hayot tasavvurlarini shakllantirib, asta sekinlik bilan rivojlantiradi. Bola o`yinchoq o`ynab o`sha muhitga kirishadi. Misol qilib oladigan bo`lsak bola shifokor qo`g`irchog`ini o`ynash vaqtida o`zini shifokorday gaplarini gapirib, bemorlarga yordam berishga urinishadi.

O`yinchoqlar to maktabga chiqqunicha bola hayotida katta o`rin egallaydi. Bolalar yoshi kichkina paytida barcha o`yinchoqlarni o`ynashga urinadi. Keyinchalik yoshi ulg`aygan sari o`yinchoqlarni saralay boshlaydi. O`zlariga ayni vaqtda nima kerakligini yon-atrofdagilarga o`yinchoqlar orqali yetkazadi. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida kichik guruh (3-4 yosh) bolalariga asosan qo`lda bemalol o`ynashga mo`ljallangan o`yinchoqlar o`ynaladi. Tig`li, uchli o`yinchoqlar bola hayoti uchun xavfli o`yinchoqlar o`ynashi mumkin emas. O`rta guruhda (4-5 yosh) bolalar kichik guruhdan farqli ravishda ozgina murakkabroqdir. Unda bolalar tarbiyachi bilan birga o`yinchoqlar orqali rollar ijro etishlari mumkin. Ijro etayotgan rollari orqali bolada nutq ham rivojlanadi. Yangi so`zlar o`rganadi. Talaffuzidagi kamchiliklar ham asta-sekin to`g`irlanib boriladi. Katta guruh (5-6 yosh) bolalar bemalol o`zlari o`yinchoq o`ynashlari mumkin bo`ladi. O`zlari orasida rollar bo`lib olinib turli o`yinlar va o`yinchoqlar orqali rollar ijro etiladi. Tayyorlov guruhi (6-7 yosh) bolalar endi o`yinchoqlarni bemalol tanlay oladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, utqni o`stirishda turli o`yinlar va metodikalar juda kuchli va samarali vositalardir. "So`z Qovushmalari" o`yini, bolalarga so`zlarni o`rganish va ularning lug`atlarini kengaytirishda yordam beradi. "Gapirish Ketma-ketligi" metodikasi bolalarning ijodiy so`zlarni ishlab chiqarish va gapirish ko`nikmalarini rivojlantirishda foydali bo`ladi. "Savol Javob" o`yini bolalarning fikrlarini ifodalash va ko`nikmalarini mustahkamlashda yordam beradi. Dramatizatsiya metodikasi esa bolalarning nutqni amalda qo`llashiga va tarbiyalanishiga yordam beradi.

Bular hammasi birgalikda bolalarga nutqini o`stirishda ko`proq muvaffaqiyatga erishishda qo`llanilishi mumkin bo`lgan vositalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Гербова В . Планирование работы по развитию речи и ознакомление с художественной литературой // Дошкольное воспитание, 1999, № 3, с19-22.

2. Shodiyeva Q. «Maktabgacha yoshdagi bolalarni to‘g‘ri talaffuzga o‘rgatish». - T.: «O‘qituvchi», 1990
3. O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning “2017-2021-yillarda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. -T.: 2016 y., 29-dekabr.
4. 4. Крупская Н.К. Дошкольное воспитание. 1899. С 165.